

Tomasz Tadeusz Koncewicz

O wyrokach Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich : kwestia podstawowa - gdzie poszukujemy regulacji proceduralnej?

Palestra 48/9-10(549-550), 201-209

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Z WOKANDY LUKSEMBURGA

Tomasz Tadeusz Koncewicz

O WYROKACH TRYBUNAŁU SPRAWIEDLIWOŚCI WSPÓLNOT EUROPEJSKICH

Kwestia podstawowa – gdzie poszukujemy regulacji proceduralnej?

Poniższy tekst ma za zadanie przedstawić jak dochodzi do wydania wyroku przez Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich, jaka jest jego treść oraz budowa. Zanim jednak to nastąpi, warto kilka słów poświęcić źródłom prawa, w oparciu o które Trybunał wydaje wyroki. Ich wskazanie ułatwi dalszą lekturę, ponieważ w poniższej analizie opieram się na regulacji proceduralnej w nich zawartej. Regulacja proceduralna dotycząca Trybunału znajduje się w *Statucie* Trybunału, który stanowi odrębny załącznik do Traktatu rzymskiego, będąc jego integralną częścią. Oznacza to, że Statut jest zrównany z Traktatami pod względem mocy prawnej (z zastrzeżeniem możliwości zmian Tytułu III)¹. Pomiędzy Traktatami a Statutem brak jest hierarchicznej zależności – są one źródłami prawa wspólnotowego w znaczeniu pierwotnym. Statut składa się z 56 artykułów podzielonych na 4 tytuły. Z jednej strony zawiera przepisy ogólne o charakterze organizacyjnym (wybór sędziów, ślubowanie, immunitety), z drugiej normy o charakterze proceduralnym (warunki formalne skargi, reprezentacja stron, składy sędziowskie etc.). Przepisy dotyczące orzeczeń Trybunału (w tym wyroków) znajdują się w tytule III zatytułowanym „Procedura”.

Z racji swojej ogólności regulacja statutowa musiała zostać uszczegółowiona. Nastąpiło to w *Regulaminie* Trybunału, akcie prawnym o największym praktycznym znaczeniu dla

¹ Akapit 2 tegoż artykułu przewiduje możliwość zmiany postanowień zawartych w Tytule III Statutu przez Radę działającą jednomyślnie na wniosek Trybunału oraz po konsultacji z Komisją i Parlamentem Europejskim. Pozostałe przepisy Statutu mogą być modyfikowane tylko w drodze procedury przewidzianej dla zmiany samych Traktatów. Artykuł 245 ulegnie zmianie po wejściu w życie Traktatu Nicejskiego. Zgodnie z jego nowym brzmieniem wszystkie postanowienia Statutu, poza Tytułem I, mogą być modyfikowane, przez Radę działającą jednomyślnie po konsultacji z Europejskim Parlamentem i Komisją lub na żądanie Komisji i po konsultacji Europejskiego Parlamentu i Trybunału Sprawiedliwości.

prawników. Obecny Regulamin uchwalony został 19 czerwca 1991 r.² i od tego czasu był kilkakrotnie modyfikowany. Ostatnia zmiana miała miejsce w 2000 r., z mocą obowiązującą od 1 lutego 2001 r. Cały Regulamin liczy 127 artykułów. Podstawową jednostką redakcyjną są Tytuły, podzielone następnie na rozdziały. W przypadku gdy szczegółowość regulacji tego wymaga w ramach rozdziału wyróżnia się jeszcze dodatkowo sekcje. Regulamin liczy cztery Tytuły. Tytuł I to „Organizacja Trybunału” (artykuły 2 – 36). W tej części uregulowane zostały, w sposób bardziej szczegółowy aniżeli w Statucie, status sędziów i adwokatów generalnych, obowiązki Prezesa Trybunału, tworzenie izb, funkcjonowanie Kancelarii Trybunału, wyłączenia od udziału w składach sądzących, języki w jakich może się toczyć postępowanie, przebieg narady sędziowskiej i głosowanie nad wyrokiem oraz zasady reprezentacji państw członkowskich, instytucji oraz osób fizycznych i prawnych. Tytuł II nosi nazwę „Procedura”. Regulacja znajdująca się w Tytule II jest stosunkowo szczegółowa, a wiadomości tam zawarte niezwykle istotne. Dotyczą one przede wszystkim przebiegu postępowania – od jego wszczęcia aż do wydania wyroku. Poszczególne rozdziały mówią więc o fazie pisemnej postępowania, wymianie pism (skargi wszczynającej postępowanie, odpowiedzi na skargę, repliki i odpowiedzi na replikę) pomiędzy stronami, przebiegu postępowania dowodowego, które przed Trybunałem nosi nazwę „postępowań wstępnych”, w ramach którego można m.in. przesłuchać świadków, zażądać przedstawienia dokumentu lub postanowić o sporządzeniu opinii przez biegłego. Następnie opisany jest przebieg fazy ustnej postępowania. Mowa jest więc o rozprawie, zabieraniu głosów przez pełnomocników stron, opinii adwokata generalnego. Również w ramach Tytułu II określone zostały zasady przyznawania pomocy prawnej, orzekania o kosztach, umorzenia lub zawieszenia postępowania, terminów oraz doręczeń. W tej też części uregulowane zostały wymogi formalne wyroków³.

Orzeczenia Trybunału – kwestie terminologiczne

Cechą charakterystyczną terminologii jaką posługują się zarówno Statut oraz Regulamin jest wielość określeń na oznaczenie orzeczeń wydawanych przez Trybunał. Poniżej dokonałem następującego ich podziału. Terminem o charakterze ogólnym i nadrzędnym jest „orzeczenie” (*decision*). Wśród orzeczeń wyróżniłem kilka ich rodzajów: najważniejszym orzeczeniem Trybunału jest „wyrok” (*judgment*), który stanowi przedmiot niniejszej analizy. Następnie wskazać można „uzasadnione postanowienie” (*reasoned order*), które wydawane jest nie tylko w kwestiach incydentalnych, lecz również w określonych sytuacjach formalnie kończy postępowanie. Trzecim orzeczeniem są „postanowienia”, (*orders*), które są orzeczeniami rozstrzygającymi kwestie proceduralne. Do czwartej grupy zaliczamy wszelkie inne orzeczenia, wydawane przez Trybunał w realizacji swojej jurysdykcji, a które nie mogą być zaliczone do żadnej z trzech pierwszych grup. Do tej ostatniej grupy zaliczyć

² Regulamin został opublikowany w *Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich* (OJ L 176 z 4 kwietnia 1991 r., s. 1). Zmieniony 21 lutego 1995 (OJ L 44 z 28 lutego 1995, s. 61), 11 marca 1997 r. (OJ L 103 z 19 kwietnia 1997 r. s. 1 i OJ L 351 z 23 grudnia 1997 r. s. 72), 16 maja 2000 r. (OJ L 122 z 24 maja 2000 r. s. 43) i 23 października 2000 r. (OJ L 122 z 19 grudnia 2000 r., s. 1).

³ Pozostałe dwa tytuły Regulaminu dotyczą postępowań specjalnych (tytuł III) oraz postępowania odwoławczego od wyroków Sądu Pierwszej Instancji (tytuł IV).

można m.in. „opinie” (*opinions*), wydawane przez Trybunał w przedmiocie zgodności zawieranej przez Wspólnoty umowy międzynarodowej z prawem wspólnotowym. Poniższa analiza dotyczy jednego, najważniejszego rodzaju orzeczeń Trybunału – wyroków.

Narada sędziowska – „serce naszej sędziowskiej pracy”⁴

Wraz z wygłoszeniem opinii przez Adwokata Generalnego kończy się faza ustna postępowania, a sędziowie udają się na naradę. Sformułowanie „udają się na naradę” jest skrótem myślowym; nie oznacza ono, że narada rozpoczyna się zaraz bezpośrednio po wygłoszeniu opinii. Istnieje określony porządek spraw według którego są one przedmiotem narad sędziowskich. Wygłoszenie opinii przez Adwokata Generalnego, stanowiąc ostatni element fazy ustnej postępowania, oznacza, że sprawa może być brana pod uwagę przy ustalaniu listy tych, które mogą być przedmiotem narady.

Jedną z cech postępowania przed Trybunałem jest tajność narady: potwierdza to artykuł 32 Statutu, zgodnie z którym narady Trybunału są niejawne. Regulację tę rozwija artykuł 27(2) Regulaminu, stwierdzając, że udział w naradzie sędziowskiej mogą brać tylko sędziowie obecni w trakcie fazy ustnej postępowania. Jest to zasada absolutna: nikt poza sędziami, którzy uczestniczyli w fazie ustnej postępowania nie ma dostępu do pokoju obrad. Dotyczy to zarówno Adwokata Generalnego jak i tłumaczy. Tylko gdy przedmiotem narady są kwestie związane z administracją Trybunału, udział w niej z prawem głosu przysługuje Adwokatom Generalnym. Wtedy też obecny jest Kierownik Kancelarii, chyba, że Trybunał postanowi inaczej. Narada rozpoczyna się od przedstawienia projektu wyroku przygotowanego przez sędziego sprawozdawcę. Projekt przedłożony przez sędziego sprawozdawcę stanowi punkt wyjścia – wokół niego koncentrować się będzie dyskusja sędziów. Do sędziego sprawozdawcy należy korygowanie projektu wyroku w świetle zgłoszonych w czasie narady uwag i sugestii. Należy jednak zauważyć, że wyrok Trybunału może się ostatecznie różnić od tego z którym na naradę przybył sędzia sprawozdawca. Co więcej końcowe rozstrzygnięcie wyroku może różnić się zasadniczo od tego, które zaproponował sędzia sprawozdawca. Wyrok jest zawsze wyrazem konsensusu do jakiego doprowadzić powinien dyskurs pomiędzy sędziami. Każdy sędzia wzbogaca naradę, prezentując swój punkt widzenia, który odzwierciedla zawsze w jakiejś części tradycję prawniczą i system prawny państwa z którego pochodzi. W ten sposób o wyrokach Trybunału możemy powiedzieć, że są wspólnotowymi, skoro w ich wydawaniu udział biorą sędziowie reprezentujący różne systemy prawne i inaczej postrzegający pewne problemy. Idealnie byłoby gdyby wyrok mógł zapaść jednomyślnie, ale nie zawsze jest to możliwe. Sędziowie Trybunału wolą wydać wyrok słabszy i kompromisowy, ale cieszący się poparciem wszystkich biorących udział w naradzie sędziów, aniżeli wyrok, który wprawdzie jest mocniejszy w treści, bardziej odważny, ale oparty na większości, a nie jednomyślności. Z racji jednak tajności narady niemożliwe jest określenie, czy wyrok Trybunału zapadł na podstawie jednomyślności czy też większości. Wskazówką w tym względzie może być fakt, iż zawsze punktem wyjścia narady jest dążenie do osiągnięcia jednomyślności, tak

⁴ Cytat za David A. O. Edward, *How the Court of Justice works*, (1995) ELR 539, s. 555.

aby za wyrokiem „stali” wszyscy sędziowie Trybunału. Dopiero gdy jej osiągnięcie nie jest możliwe, czynione są starania w celu osiągnięcia większości koniecznej do wydania wyroku.

Zgodnie z artykułem 16 Statutu sędziowie i Adwokaci Generalni nie mogą uczestniczyć w rozpoznawaniu spraw (a więc także w naradzie), w których uprzednio występowali jako pełnomocnicy, doradcy lub adwokaci jednej ze stron, albo w których zostali powołani do orzekania jako członkowie sądu, komisji śledczej lub w jakimkolwiek innym charakterze. Jeżeli ze szczególnych powodów sędzia lub Adwokat Generalny uważa, iż nie powinien uczestniczyć w orzekaniu lub w rozpoznawaniu określonej sprawy, powiadamia o tym Prezesa. Jeżeli Prezes uzna, że sędzia lub Adwokat Generalny nie powinien, ze szczególnych powodów (niezdefiniowanych w Statucie), zasiadać w składzie rozpoznającym sprawę lub przedkładać opinii, powiadamia o tym zainteresowanego. W Trybunale żadna ze stron postępowania nie może domagać się zmiany składu orzekającego Trybunału, lub którejś z jego izb z powodu obywatelstwa sędziego lub z powodu braku w składzie orzekającym sędziego posiadającego obywatelstwo strony występującej z tym żądaniem. Ważna regulacja zawarta jest w rozdziale 5 Regulaminu zatytułowanym „Funkcjonowanie Trybunału”. Zgodnie z artykułem 26(1) jeżeli z powodu nieobecności sędziego lub gdy nie może on wziąć udziału w naradzie, liczba sędziów jest parzysta, najmłodszy sędzia w rozumieniu artykułu 6 Regulaminu wstrzymuje się od udziału w naradzie sędziowskiej, chyba że jest nim sędzia sprawozdawca. W tym przypadku od udziału w naradzie wstrzymuje się sędzia starszy od niego.

Rzeczywisty przebieg narady stanowi wielką tajemnicę. Regulamin mówi jedynie, że każdy sędzia biorący udział w naradzie musi wyrazić swoje stanowisko oraz uzasadnić je. Może zażądać, aby którekolwiek z pytań zostało, przed przedstawieniem pod głosowanie, sformułowane w wybranym przez niego języku, a następnie podane do wiadomości na piśmie Trybunałowi lub Izbie. O treści orzeczenia Trybunału decydują konkluzje przyjęte przez większość sędziów po ostatecznej dyskusji. Sędziowie oddają głosy w odwrotnej kolejności w stosunku do starszeństwa ustalanego na podstawie artykułu 6 Regulaminu. Profesor Schermers w swojej monografii pisał, że jest „to stary zwyczaj praktyki sądowej przyjęty w sądach europejskich, który zmierza do zapobieżenia sytuacji, w której głosy starszych i bardziej doświadczonych sędziów mogły wpływać na ich młodszych kolegów...”⁵.

Narada toczy się tylko i wyłącznie w języku francuskim, który jest roboczym językiem Trybunału. Zawsze więc pierwsza wersja wyroku powstaje i jest dostępna w języku francuskim. Autentyczna jednak będzie tylko wersja w języku postępowania. Każdy wyrok jest tłumaczony na, i publikowany we, wszystkich oficjalnych językach. W razie sprzeczności pomiędzy kilkoma wersjami językowymi, pierwszeństwo zawsze przysługuje tej sporządzonej w języku postępowania. Z wyjątkiem więc, gdy językiem postępowania był francuski, tekstem autentycznym jest tekst przetłumaczony z języka francuskiego (tekst uzgodniony w czasie narady) na język postępowania. W celu zapewnienia poprawności tłumaczenia tekst przetłumaczony jest przed ogłoszeniem sprawdzany przez sędziego, którego językiem ojczystym był język postępowania.

⁵ H. Schermers, *Judicial Protection in European Communities*, (czwarte wydanie, 1987), s. 449.

Podpisanie i ogłoszenie

Wersja uzgodniona w czasie narady jest podpisywana przez wszystkich sędziów, którzy brali udział w naradzie sędziowskiej. W przeciwieństwie do Trybunału Praw Człowieka, w Trybunale Sprawiedliwości brak jest zdań odrębnych: wyrok jest podpisywany przez wszystkich sędziów, nawet tych którzy głosowali przeciwko niemu. Ponadto pod podpisami sędziów znajduje się formułka „ogłoszono publicznie w Luksemburgu”, która jest podpisana przez Prezesa Trybunału i Kierownika Kancelarii. Ich podpisy mają za zadanie poświadczyc autentyczność wydanego wyroku. Ogłoszenie wyroku polega na odczytaniu jego sentencji na publicznej rozprawie przez Prezesa Trybunału lub Prezesa Izby. Z chwilą ogłoszenia tekst uzgodniony przez sędziów staje się orzeczeniem Trybunału. Regulamin wyraźnie podkreśla, że wyrok jest wiążący od chwili ogłoszenia. Kierownik Kancelarii ma obowiązek zawiadomić strony o dacie ogłoszenia wyroku. Ich obecność jednak nie jest warunkiem koniecznym dla skuteczności ogłoszenia. Wystarczy, że strony wiedziały o dacie ogłoszenia wyroku. Każda ze stron otrzymuje odpis wyroku, jego zaś oryginał złożony zostaje w Kancelarii.

W przypadku gdy językiem postępowania jest język mniej znany (np. duński, szwedzki, fiński) sentencja wyroku może zostać odczytana przez sędziego, którego językiem ojczystym jest ten język postępowania. Po ogłoszeniu sentencja wyroku jest publikowana we wszystkich wersjach językowych w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich. Wyroki Trybunału Sprawiedliwości są ostateczne i nie służy od nich odwołanie. Tylko w przypadku gdy Trybunał wydaje wyrok zaoczny, strona pozwana może w ściśle do tego przewidzianym terminie kwestionować go za pomocą skargi o uchylenie wyroku zaocznego.

Styl sędziowski w Luksemburgu

Czytanie wyroków Trybunału nie należy do najłatwiejszych. Brak możliwości zgłoszenia zdań odrębnych powoduje, że sędziowie często dążą do takiego zredagowania treści wyroku, aby osiągnąć jak największy konsensus. Oznacza to, że w czasie narady sędziowskiej konieczne są kompromisy, które uczynią wyrok akceptowalnym dla sędziów, którzy nie zgadzają się z poprzednimi wersjami wyroku i którzy swoją zgodę uzależniają od uwzględnienia w tekście określonych zdań i zapisów. Czasami konieczne będzie przekonanie jednego z sędziów, aby zgodził się z linią większości. Sposobem na to jest często ustępstwo w treści wyroku na rzecz wahającego się sędziego. Takie dążenie do kompromisu może jednak negatywnie wpłynąć na koncepcję wyroku, utrudniając jego lekturę. Dlatego też w rzeczywistości nie każdy wyrok Trybunału przedstawia spójną i logiczną całość. Sam styl sędziowski jest sztywny, formalny i bezbarwny. Jak jeden z komentatorów zauważył na wpeł żartobliwie „intonacja wyroku jest pod ścisłą kontrolą, brak jest zarówno podekscytowania i humoru”. Adwokat byłby w błędzie spodziewając się dzieła sztuki, upstrzonego figurami retorycznymi i zaskakującymi zwrotami. W Luksemburgu „indywidualne głosy są wyciszone, łączą się w jedność, występuje wspólny refren. Jedyne solo należy do Adwokata Generalnego”. Zdania są krótkie; Trybunał bardzo rzadko rozwodzi się nad swoim orzecznictwem, poprzestając na prostym cytowaniu wybranych ustępów wcześniejszych wyroków. Jeżeli adwokat chce w sposób pełniejszy zapoznać się z kontekstem prawnym sprawy, poglądami doktryny oraz uzyskać wszechstronny przegląd właściwego orzecznictwa, musi obok wyroku przeczytać także opinię Adwokata Generalnego.

Jak wygląda wyrok Trybunału Sprawiedliwości? Teoria i praktyka

Oprócz podpisania i ogłoszenia, o których mowa wyżej, wyroki Trybunału muszą spełniać szereg warunków formalnych dotyczących treści. Podstawową regulacją w tym względzie zawiera artykuł 63 Regulaminu wymieniający elementy, które każdy wyrok Trybunału musi zawierać. Są to stwierdzenie, że jest to wyrok Trybunału, data ogłoszenia wyroku, imiona i nazwiska Prezesa i sędziów, którzy brali udział w wydaniu wyroku, imię i nazwisko Adwokata Generalnego, imię i nazwisko Kierownika Kancelarii; imiona i nazwiska przedstawicieli, doradców i adwokatów stron, wskazanie orzeczenia, wydania którego domagały się strony, stwierdzenie, że wysłuchano Adwokata Generalnego oraz streszczenie okoliczności faktycznych sprawy – elementy te składają się na część wstępną wyroku. Po części wstępnej wyroku następuje uzasadnienie rozstrzygnięcia, sentencja oraz orzeczenie w przedmiocie kosztów.

Otwierając wyrok Trybunału musimy pamiętać co następuje. Podstawową jednostką redakcyjną jest ustęp, oznaczony jako (1), (2), (3) etc. Dalej podział wyroku na poszczególne części jest dokonywany przy użyciu pogrubionych śródtytułów. Sentencja wyroku znajduje się na jego samym końcu. Czytając wyrok nie należy się jednak spodziewać, że w każdym z nich śródtytuły sygnalizujące przechodzenie z jednej części do następnej będą brzmiały identycznie. Poniżej wybrałem kilka spraw już rozstrzygniętych, aby ukazać, że Trybunał, budując wyrok, nie zawsze jest konsekwentny. Po porównaniu kilku wyroków próbuję następnie nakreślić pewien *modus procedendi* Trybunału.

W sprawie *Sirdar* po części wstępnej wyróżnione zostały następujące elementy wyroku: właściwe przepisy traktatów, ustawodawstwa wspólnotowego (wszystko zgrupowane pod śródtytułem *Legal framework*). Następnie śródtytuł „postępowanie główne” (*The main proceedings*), czyli opis jak doszło do sprawy, jakie prawo krajowe znajduje w niej zastosowanie oraz w końcu pytania sądu krajowego.

Co do pytań sądu krajowego i ich miejsca w wyroku to można wskazać, że jeżeli adwokat czytający wyrok od razu chce poznać pytania, z którymi sąd krajowy wystąpił do Trybunału, musi poszukiwać charakterystycznego zdania „W związku z tym, iż zdaniem sądu krajowego, sprawa wymaga interpretacji ... sąd postanowił o przekazaniu następujących pytań celem wydania orzeczenia wstępnego”. Ta formuła będzie zazwyczaj otwierać odrębny ustęp wyroku. Pytania są zawsze ujęte w cudzysłowie oraz ponumerowane (1, 2, 3 etc.).

Wracając do sprawy *Sirdar*, po przedstawieniu pytań, Trybunał przechodzi do udzielenia odpowiedzi. Warto pamiętać, że to sam Trybunał decyduje w jakiej kolejności ich udziela; ostatnie pytanie np. trzecie, może być rozstrzygnięte na pierwszym miejscu, czasami Trybunał łączy odpowiedzi na więcej niż jedno pytanie, w innych sprawach jest nawet gotów przeredagować pytania, jeżeli uważa, że są one nieprawidłowo skonstruowane. Rozstrzygnięcie o kosztach (śródtytuł *Costs*) znajduje się jak zawsze na końcu, w odrębnym ustępie. Ustęp wyroku o kosztach w przypadku postępowania o wydanie orzeczenia wstępnego wygląda zawsze tak samo i brzmi: „w związku, że postępowanie to stanowi dla stron jedynie etap postępowania przed sądem krajowym, rzeczą tego sądu jest rozstrzygnięcie o kosztach”. Dalej mamy sentencję poprzedzoną tradycyjną formułą „Na tej podstawie” (*On those grounds*). Sama sentencja wygląda następująco: „Trybunał udzielając odpowiedzi na pytania przekazane przez (...) orzeczeniem z dnia (...), orzeka niniejszym: 1 ..., 2 ...”.

Inaczej Trybunał podzielił wyrok w sprawie *Tanja Kreil*. Najpierw mamy śródtytuł o prawie znajdującym zastosowanie – tym razem nie wyodrębniono, jak w *Sirdar*, części dotyczą-

cej prawa wspólnotowego i krajowego; wszystko zawarte zostało pod jednym śródtytułem „Prawo właściwe” (*The law applicable*). Dalej wyróżniono postępowanie główne (*The main proceedings*), a więc postępowanie w sądzie krajowym oraz wymieniono przedstawione pytanie. W wyroku natomiast w sprawie *Calfa* najpierw wskazane zostało właściwe „prawo wspólnotowe” (*The Community legislation*), następnie „prawo krajowe” (*The national legislation*), „stan faktyczny postępowania głównego” (*The facts of the main proceedings*) oraz przekazane pytania. W wyroku tym niestety sam adwokat strony musi poszukiwać miejsca, w którym rozpoczynają się rozważania Trybunału, ponieważ ich początek Trybunał nie oznaczył odrębnym śródtytułem. Wówczas można skorzystać z praktycznej wskazówki, zgodnie z którą należy szukać charakterystycznego zwrotu na początku jednego z ustępów wyroku: „sąd krajowy pyta” (*The national court is essentially asking (...)*): to co następuje po tym zwrocie to wskazanie w jaki sposób Trybunał rozumie pytanie sądu krajowego oraz rozważania Trybunału w przedmiocie tak rozumianego pytania.

W sposób bardzo skrupulatny Trybunał zbudował wyrok w sprawie MRAX. Budowa wyroku w tej sprawie (tekst dostępny w języku francuskim) jest niezwykle szczegółowa. Na samym początku Trybunał przedstawił przepisy prawa mające zastosowanie w sprawie (*Le cadre juridique*, powyżej *Legal framework* lub *Law applicable*) oraz wyróżnił prawo wspólnotowe (*La réglementation communautaire*) i krajowe (*La réglementation nationale*). Następnie odnotował kontekst w jakim powstała sprawa oraz przekazane mu pytania sądu krajowego (*Le litige au principal et les questions prejudielles*, powyżej część zwana *The main proceedings*). Na razie więc wszystko zgodnie z przedstawionym wyżej schematem. To na co jednak warto zwrócić uwagę przy analizie tego wyroku to fakt, iż odpowiedź na każde pytanie jest najpierw poprzedzona obszernym przypomnieniem stanowisk stron w przedmiocie każdego z pytań (*observations soumises a la Cour*), a dopiero później Trybunał udziela odpowiedzi. Wygląda to następująco: śródtytuł „W przedmiocie pytania pierwszego” (*Sur la premiere question*), dalej stanowisko i argumenty stron („*Observation soumises a la cour*”), dopiero na końcu Trybunał udziela odpowiedzi na to pytanie („*Reponse de la Cour*”).

Zwyczaj jednak Trybunał nie dzieli wyroków tak dokładnie jak w sprawie MRAX. Np. w wyroku w sprawie *Adidas AG* Trybunał, w przeciwieństwie do wyroku MRAX, przechodzi od razu, pod pogrubionym i znajdującym się centralnie słowem „wyrok” (*judgement*), do opisu, jak sprawa do niego trafiła. Następnie pod śródtytułem „Rozporządzenie” (*Regulation*) podane są najważniejsze przepisy rozporządzenia, które znajduje zastosowanie w sprawie. Dalej zapoznajemy się z prawem szwedzkim (*The main proceedings*). Śródtytuł „pytanie sądu krajowego” (*The national court’s question*) sygnalizuje początek odpowiedzi Trybunału. W kolejnej natomiast sprawie – *Basf* – w ogóle nie ma podziału na śródtytuły. Są tylko punkty, a jedynym wyróżnionym śródtytułem są dopiero „koszty” na końcu wyroku. Podobnie w wyroku *Silhouette* nie ma odrębnego wyróżnienia na prawo właściwe, postępowanie główne – wszystko znajduje się w jednej części (ustępy 1 – 14). Pierwszym śródtytułem jest dopiero „pytanie pierwsze” (*Question 1*), co sygnalizuje, że w tym miejscu Trybunał rozpoczyna swoją odpowiedź. Podobną technikę Trybunał przyjmuje w sprawie *Nicolas Decker*, gdzie prawo właściwe (krajowe i wspólnotowe), stan faktyczny sprawy oraz pytania sądu krajowego zawarte zostały w ustępach 1 – 19 wyroku bez wyróżniania jakichkolwiek śródtytułów. Pierwszym jest dopiero „Zastosowanie zasady ogólnej swobodnego przepływu w przedmiocie zabezpieczenia społecznego”, gdzie Trybunał przedstawia argumenty stron oraz swoje rozważania. Dalej Trybunał odrębnie rozważa jedno z rozporządzeń znajdujących zastosowanie w sprawie oraz zasadzie swobodnemu przepływowi towarów.

Ciekawą technikę przyjął Trybunał w wyroku w sprawie *Simone Leitner*. Wyróżnił tam następujące części: właściwe przepisy wspólnotowe, spór w postępowaniu głównym i przekazane pytanie. W tej części Trybunał dodatkowo wyróżnił (za pomocą kursywy, co czyni rzadko) argumenty stron postępowania. Rozstrzygnięcie natomiast oznaczył słowami „Ocena Trybunału” (w ang. wersji użyty jest zwrot *Findings of the Court*, a we francuskiej *Appreciation de la Cour*). W powyżej cytowanych wyrokach ta część była oznaczona jako „odpowiedz na pytanie ...” lub w ogóle brak było oznaczenia, jak np. w sprawie *Calfa*.

Powyżej przytoczone wyroki dotyczyły spraw rozpoznawanych w trybie orzeczenia wstępnego. Drugą kategorię spraw, które trafiają do Trybunału stanowią skargi bezpośrednie. Generalnie w wyroku wydanym na skutek złożenia skargi bezpośredniej wyróżnić możemy następujące części. Pod pogrubionym słowem „Wyrok”, Trybunał streszcza treść skargi oraz wskazuje, czego domaga się skarżący. Wszystko to znajduje się w jednym ustępie, żądania zaś skargi wymienione są od myślnika. W tej części też następuje wskazanie, czy Prezes Trybunału wydał postanowienie o dopuszczeniu interwencji. Następnie mamy „prawo” (przepisy wspólnotowe i krajowe). Dalej skarżący wskazuje na czym opiera skargę. W tej więc części wyroku Trybunał przypomina argumenty stron (w części nazwanej *arguments of the parties*). Z każdym z osobna z przedstawionych argumentów Trybunał rozprawia się natomiast w części nazwanej *Findings of the Court*.

W poszukiwaniu zasady ogólnej budowy wyroków

Z powyższego widać, że praktyka Trybunału jest różnorodna. Można jednak wskazać, że bez względu na użytą terminologię i występujące śródtytuły, każdy wyrok składa się z trzech zasadniczych części. Występują one w następującej kolejności. Część wstępna, podstawy rozstrzygnięcia oraz sentencja. W części wstępnej wskazana zostaje sprawa, strony, skład sądu, czego sprawa dotyczy, jej numer, nazwisko Adwokata Generalnego oraz datę przedstawienia przez niego opinii, nazwiska pełnomocników stron. Podstawy rozstrzygnięcia mają zawsze budowę dwuczłonową: najpierw wskazane zostaje prawo właściwe w sprawie, opisany jest krótko stan faktyczny, ewentualnie stanowiska stron oraz pytania (w przypadku sądu krajowego), lub zarzuty (w przypadku skarg bezpośrednich). Jeżeli podniesione są zarzuty co do niewłaściwości Trybunału, ich zasadność jest rozstrzygana pod odrębnym śródtytułem (najczęściej będzie to zwrot *Addmissibility* lub *Preliminary observations*). Dopiero wtedy Trybunał rozpoczyna swoje rozważania składające się na uzasadnienie wyroku. Czasami ich początek będzie odrębnie zaznaczony, czasami trzeba będzie szukać ustępu sygnalizującego początek. Trzecia część wyroku to sentencja. Cechą charakterystyczną wyroków Trybunału Sprawiedliwości jest jej położenie: znajduje się ona zawsze na końcu wyroku. Jest drukowana pogrubioną czcionką oraz poprzedza ją charakterystyczne sformułowanie „z powyższych względów” Trybunał orzeka” (*For these reasons the Court hereby rules*). Sentencja może składać się z kilku punktów w zależności od tego jak sformułowane zostało żądanie skargi. Zawsze musi być odrębny punkt poświęcony kosztom. Pod sentencją następują podpisy sędziów, którzy brali udział w wydaniu wyroku, formułka, że wyrok został ogłoszony i kiedy. To wszystko jest opatrzone podpisem Prezesa i Kierownika Kancelarii w celu poświadczenia autentyczności wyroku. Jeżeli więc Prezes Trybunału był w składzie orzekającym jego podpis pojawia się w dwóch miejscach: pod sentencją oraz pod formułką o ogłoszeniu wyroku.

Wykonanie wyroków Trybunału Sprawiedliwości

Sposób wykonania wyroku zależy od tego do jakiej kategorii zaliczymy sprawę rozstrzyganą przez Trybunał. Generalnie sprawy rozpoznawane przez Trybunał można podzielić na dwie grupy. W pierwszej znajdują się sprawy wniesione do Trybunału przez instytucje Wspólnot i państwa członkowskie (tzw. skargi bezpośrednie). W drugiej grupie są sprawy o wydanie orzeczenia wstępnego, gdy jeden z sądów krajowych uznaje, że dla rozstrzygnięcia zawisłej przed nim sprawy niezbędne jest wystąpienie z wnioskiem do Trybunału Sprawiedliwości o dokonanie interpretacji prawa wspólnotowego w drodze wydania orzeczenia wstępnego (w rzeczywistości znakomita większość wyroków Trybunału należy do drugiej kategorii). Jeżeli chodzi o grupę pierwszą to zaliczamy do niej skargi o unieważnienie aktu prawnego wydanego przez instytucje Wspólnot oraz skargę Komisji przeciwko państwu członkowskiemu. Jeżeli chodzi o skargę o unieważnienie to wyrok Trybunału uchylający akt prawny (lub jego część) ma charakter konstytutywny i jest skuteczny *erga omnes*. Zgodnie z artykułem 233 Traktatu rzymskiego instytucja, której akt prawny został unieważniony ma obowiązek „podjąć środki konieczne do zastosowania się do wyroku”: w praktyce będzie to polegać na przyjęciu nowego aktu prawnego niedotkniętego wadami. W sprawach natomiast skargi Komisji przeciwko państwu członkowskiemu, wyrok Trybunału ma charakter deklaracyjny, stwierdzający, że państwo X nie wypełniło swoich zobowiązań wspólnotowych. Zgodnie z artykułem 228 Traktatu państwo jest zobowiązane podjąć wszelkie kroki w celu zadośćuczynienia wyrokowi. Najczęściej sprowadza się to do zmiany prawa krajowego, które Trybunał uznał za sprzeczne z prawem wspólnotowym. Jeżeli chodzi o wyroki należące do drugiej grupy to wskazać należy jedynie, że kwestia wykonania wyroku Trybunału należy zawsze do sądu krajowego, występującego z pytaniami i polega na rozstrzygnięciu sprawy biorąc pod uwagę wskazówki interpretacyjne zawarte w wyroku Trybunału Sprawiedliwości.